

EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHDAGI ENG MUHIM OMILLAR

Lutpillaeva Ma'suda Xayrullo qizi

Namangan davlat pedagogika instituti o'qituvchisi (PhD)

E-mail: lutpillayeva@mail.ru

Annotatsiya: ushbu maqolada ekologik barqarorlikni ta'minlashda ekologik madaniyatni yuksaltirishning o'rni, ekologik ta'limning uzluksiz tizimini shakllantirish zaruriyati hamda aholining, ayniqsa yosh avlodning ekologik ongini oshirish yo'llari tahlil qilingan. Global iqlim o'zgarishlari sharoitida ekologik bilimlarni kengaytirish, ilg'or tajribalarni joriy etish va jamoatchilikni ekologik jarayonlarga faol jalb etishning ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: ekologik barqarorlik, ekologik madaniyat, ekologik ta'lim, ekologik ong, iqlim o'zgarishi, ekologik xavfsizlik, yosh avlod tarbiyasi, ekologik bilimlar, barqaror rivojlanish, ekologik siyosat, ekologik targ'ibot, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, ekologik innovatsiyalar, atrof-muhitni muhofaza qilish, "Yashil makon" loyihasi.

Bugungi kunda butun dunyo miqyosida insoniyat iqlim o'zgarishlari va ekologik inqiroz kabi jiddiy muammolarga duch kelmoqda. Birlashgan Millatlar Tashkilotining ma'lumotlariga ko'ra, haroratning ko'tarilishi, muzliklarning erishi, suv tanqisligi, biologik xilma-xillikning yo'qolishi, cho'llanish jarayonlarining tezlashuvi — bularning barchasi sayyoramiz barqarorligiga xavf solmoqda. Olimlarning ogohlantirishicha, agar insoniyat ekologik muammolarga befarq bo'lib qolsa, bu jarayonlar kelajakda bashorat qilib bo'lmaydigan ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy oqibatlariga olib keladi.

O'zbekiston ham mazkur jarayonlardan chetda emas. Iqlimning keskin qizib borishi, suv resurslarining kamayishi, Orol dengizi fojeasi, yerlarning sho'rlanishi va atmosfera havosining ifloslanishi — mamlakatimiz oldida turgan eng muhim ekologik vazifalardandir. Bu muammolarni hal etish esa nafaqat davlat organlari, balki har bir fuqaroning, ayniqsa yoshlarning ekologik madaniyatiga bog'liqdir. Chunki ekologik barqarorlikni ta'minlashning eng samarali yo'li — bu jamiyatda ekologik ong va ekologik madaniyatni yuksaltirishdan iborat.

Ekologik madaniyat va ekologik bilimlarning o'rni. Ekologik madaniyat — bu insonning tabiat bilan o'zaro munosabatiga nisbatan ongli yondashuvi, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va atrof-muhitga zarar yetkazmaslik tamoyillarini chuqur anglashidir. Ekologik madaniyatning shakllanishida ekologik bilimlar muhim rol o'ynaydi. Ekologik bilimlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- tabiiy jarayonlar va ekotizimlar haqidagi tushunchalar;
- inson faoliyatining atrof-muhitga ta'siri va uning oqibatlari;
- ekologik qonuniyatlar va tabiiy resurslardan barqaror foydalanish prinsiplari;
- ekologik xavfsizlik, chiqindilarni kamaytirish, qayta ishlash, suv va energiya tejamkorligi bo'yicha ko'nikmalar.

Yosh avlodga ekologik bilimlarni berish orqali ularning dunyoqarashida tabiatga nisbatan mehr-muhabbat, mas'uliyat va e'tibor uyg'otiladi. Shuningdek, bu jarayon ularni kelajakda ekologik jihatdan mas'uliyatli fuqaro sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Ekologik ta'limning uzluksiz tizimi.

Ekologik madaniyatni yuksaltirishda ekologik ta'limning o'rni beqiyosdir. Bugungi kunda ekologik ta'limni uzluksiz tizim sifatida shakllantirish — dolzarb vazifadir. Uzluksiz ekologik ta'lim quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Maktabgacha ta'lim bosqichi — bolalarda tabiatni sevis, daraxt, qush, hayvonlarga mehr qo'yish, suv va yerga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lish kabi elementar ko'nikmalarni shakllantirish.
2. Umumiy o'rta ta'lim bosqichi — tabiiy fanlar, geografiya, biologiya va kimyo darslarida ekologik qonuniyatlar, global ekologik muammolar haqida chuqur bilim berish.
3. O'rta maxsus va oliy ta'lim bosqichi — mutaxassislik fanlariga ekologik komponentlarni kiritish, ilmiy tadqiqot ishlarini ekologik masalalarga yo'naltirish.
4. Kadrlar malakasini oshirish bosqichi — o'qituvchilar va mutaxassislar uchun ekologik treninglar, seminarlar tashkil etish.

Ilg'or tajribalar va ekologik siyosat

Dunyoning ko'plab rivojlangan davlatlarida ekologik ta'lim davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Masalan, Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida ekologik fanlar maktab dasturlariga majburiy ravishda kiritilgan. Yaponiya va Germaniyada maktab o'quvchilari chiqindilarni ajratish, qayta ishlash texnologiyalarini amaliyotda o'rganadi.

O'zbekistonda ham oxirgi yillarda ekologiya sohasida katta islohotlar amalga oshirilmoqda. "Yashil makon" umummilliy loyihasi doirasida millionlab daraxtlar ekilmoqda, atmosfera havosini monitoring qilish, chiqindilarni kamaytirish va qayta ishlash bo'yicha zamonaviy tizimlar yo'lga qo'yilmoqda. Ta'lim tizimida "Ekologiya" fani joriy etilmoqda, o'quv dasturlar ekologik yo'nalishda boyitilmoqda.

Jamoatchilikning ekologik ongini yuksaltirish

Ekologik ongni yuksaltirish faqat ta'lim bilan chegaralanmaydi. Ommaviy axborot vositalari, internet tarmoqlari, ijtimoiy kampaniyalar va madaniy-ma'rifiy tadbirlar orqali butun jamiyatda ekologik qadriyatlarni shakllantirish zarur. Ekologik targ'ibot barcha yosh guruhlarini qamrab olishi, sodda va tushunarli bo'lishi, shaxsiy mas'uliyat hissini oshirishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ekologik barqarorlikni ta'minlashning eng muhim omili — bu ekologik madaniyatni shakllantirish va yuksaltirishdir. Global iqlim o'zgarishlari sharoitida bu masala nafaqat alohida davlatlarning, balki butun insoniyatning umumiy vazifasiga aylanmoqda. O'zbekiston sharoitida ekologik ta'lim tizimini takomillashtirish, ilg'or tajribalarni joriy etish, jamoatchilikning ekologik ongini oshirish orqali ekologik xavfsizlikni ta'minlash mumkin. Har bir fuqaro, ayniqsa yoshlar ekologik bilimlarga ega bo'lishi, tabiatni asrab-avaylashda faol ishtirok etishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. BMT "Iqlim o'zgarishi to'g'risida"gi ma'ruzasi, 2024.
2. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi hisobotlari, 2023–2024 yillar.
3. UNESCO. Environmental Education for Sustainable Development. Paris, 2022.

4. Yevropa Ittifoqi ekologik ta'lim dasturlari bo'yicha tavsiyalar, 2021.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yashil makon" umummilliy loyihasini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risidagi qarori, 2022-yil.
6. Lutpillaeva M., Hoshimov F., Synthesis of silver nanoparticles *E3S Web of Conferences*, 2024, 486, 05013. doi.org/10.1051/e3sconf/202448605013
7. Lutpillaeva M., Hoshimov F., Kumush nanozarrachalari tutgan tizimlarni sintez qilishda turli qaytaruvchilar va stabilizatorlar roli. O'zbekiston milliy universiteti xabarлари, 2023, [3/1] ISSN 2181-7324. 392-395
8. Lutpillayeva, M., & Hoshimov, F. (2025, July). Study of systems containing silver nanoparticles using ultraviolet-visible spectroscopy method. In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 3304, No. 1, p. 030022). AIP Publishing LLC.
9. Лутпиллаева, М., Хошимов, Ф., & Мамадрахимов, А. (2024). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ РАЗЛИЧНЫХ ВОССТАНОВИТЕЛЕЙ И СТАБИЛИЗАТОРОВ ДЛЯ СИНТЕЗА СИСТЕМ, СОДЕРЖАЩИХ НАНОЧАСТИЦЫ СЕРЕБРА. *Universum: химия и биология*, 1(7 (121)), 29-39.
10. Lutpillaeva, M., Xoshimov, F., & Ergashev, O. (2024). Synthesis of silver nanoparticles using various reducing agents and stabilizers. *Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology*, 9(2), 155-163.
11. Lutpillayeva M. . & Hoshimov F. . (2025). KUMUSH NANOZARRACHALARI SINTEZ QILISHDA TURLI QAYTARUVCHILAR ROLI. *Development Of Science*, 9(4), pp. 177-184. <https://doi.org/0>
12. Назиркулова, М. Б., Тошмирзаева, Г. Р., & Юлдашева, М. Ю. (2020). ВОЗДЕЙСТВИЕ КЛИМАТА НАМАНГАНСКОГО РЕГИОНА И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО. *Экономика и социум*, (1 (68)), 630-635.
13. Исагалиев, М. Т., Юлдашев, Г. Ю., Тошмирзаева, Г., Юсуфжонова, З., & Солиева, С. (2016). Плодородие и генезис пустынно-песчаных почв Центральной Ферганы. In *АГРАРНАЯ НАУКА-СЕЛЬСКОМУ ХОЗЯЙСТВУ* (pp. 351-352).
14. Qoriyev, M. (2025). NAMANGAN VILOYATIDAGI SUG 'ORILADIGAN YERLARNING IKKILAMCHI SHO 'RLANISH MUAMMOSI VA UNI BARTARAF ETISH IMKONIYATLARI. *Scientific journal of the Fergana State University*, (2), 231-231.
15. Кориев, М. Р., & Тошмирзаева, Г. Р. (2023). Оценка возможностей развития лалминского садоводства на основе естественной влажности бурных почв. *Экономика и социум*, (4-2 (107)), 613-618.
16. Koriev, M. R., & Toshmirzaeva, G. R. Researching the Natural Moisture of the Hilly Soils of the Namangan Region with the Aim of Developing Rain-fed Gardening. *JournalNX*, 9(11), 39-44.
17. Baxtiyor ogli, R. I. TALIM JARAYONIDA ELEKTRON RESURSLAR SALMOG „INI OSHIRISH BO „YICHA SAMARALI STRATEGIYA ISHLAB CHIQISH.
18. Абдурахмонов, Б. М., Рахимов, И. Б., & Турдалиев, И. Э. (2025). СОСТОЯНИЕ ПРОБЛЕМЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СОВРЕМЕННЫХ СРЕДСТВ ОБУЧЕНИЯ В ГЕОГРАФИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ. *Экономика и социум*, (6-1 (133)), 933-937.